

15. Edukacja informacyjna w podstawie programowej¹

Justyna Jasiewicz

1. Analiza podstaw programowych

Wprowadzenie obowiązującej od 1 września 2009 r. nowej *Podstawy programowej kształcenia ogólnego* było krytykowane przez środowisko osób przykładających szczególną wagę do edukacji informacyjnej i medialnej. Najwięcej kontrowersji budziło usunięcie z programu nauczania na wszystkich etapach kształcenia ścieżek edukacyjnych, w tym ścieżki edukacja czytelnicza i medialna oraz pominięcie roli bibliotek szkolnych i bibliotekarzy w procesie kształcenia młodzieży. Danuta Brzezińska, która brała udział w procesie tworzenia nowej *Podstawy programowej* ubolewając nad ostatecznym kształtem dokumentu, podkreśliła, że „nie udało się w projekcie nowej *Podstawy*: zapisać edukacji czytelniczej i medialnej jako osobnego przedmiotu realizowanego przez nauczycieli bibliotekarzy (...), nie wspomniano o możliwości wykorzystania kompetencji nauczycieli bibliotekarzy i bazy biblioteki szkolnej do wspierania dydaktyki, udało się oddzielić plastykę od mediów [w początkowych fazach pracy nad nową *Podstawą* planowano wprowadzenie przedmiotu plastyka i media – przyp. aut.], większość sugerowanych treści z zakresu edukacji czytelniczej i medialnej została dopisana do różnych przedmiotów i tak umiejętnie wtopiona w całość, że tylko uważny czytelnik będzie kojarzył ich realizację z biblioteką szkolną”². Podobne refleksje można odnaleźć w publikacji Hanny Batorowskiej, która nie mogąc się co prawda bezpośrednio odnieść do nowej *Podstawy programowej*, gdyż ta w czasie przygotowywania książki była dopiero w fazie opracowania, daje wyraz swym obawom odwołując się do słów cytowanej wyżej Danuty Brzezińskiej oraz Bogumiły Staniów. Batorowska pisze: „Należy tylko ubolewać, że idee edukacji czytelniczej i informacyjnej, które (...) sięgają okresu międzywojennego i łączą się z nazwiskami takich propagatorów przysposabiania młodzieży szkolnej do samokształcenia, jak Kazimierz Wojciechowski i Antoni Stolarski, nie będą od przyszłego roku szkolnego [2009/2010 – przyp. aut.] kontynuowane. (...) Od tego okresu [lata 30. XX w. – przyp. aut.] jedynie podczas II

¹ Niniejszy tekst został oparty na analizie problemowej będącej fragmentem rozprawy doktorskiej J. Jasiewicz-Hall: *Kompetencje informacyjne młodzieży. Analiza – stan faktyczny – kształcenie na przykładzie Polski, Niemiec i Wielkiej Brytanii*. Niepublikowana praca doktorska przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. E.B. Zybert. Warszawa 2011.

² D. Brzezińska: *Projekt reformy programowej. Próbowaliśmy to zmienić*. „Biblioteka w szkole” 2008 nr 9, s. 5

wojny światowej nie realizowano w szkołach zajęć z przysposobienia czytelniczego, bibliotecznego, informacyjnego czy medialnego”³.

Celem zajęć realizowanych w ramach ścieżek było zapoznanie uczniów z zestawem interdyscyplinarnych treści oraz umiejętności o istotnym znaczeniu poznawczym i wychowawczym, których realizacja mogła odbywać się w ramach nauczania przedmiotów lub w postaci odrębnych zajęć. „Dyrektor szkoły był obowiązany do uwzględnienia problematyki ścieżek edukacyjnych w szkolnym zestawie programów nauczania. Za realizację ścieżek edukacyjnych byli odpowiedzialni nauczyciele wszystkich przedmiotów, którzy do własnego programu włączyli odpowiednie treści danej ścieżki”⁴. Jak jednak podkreśla Magdalena Maziarz „w praktyce wyglądało to tak, że w programie danego przedmiotu dopatrywano się tematów, które wpisywały się w podstawę i określało się je jako potrzebne do realizacji ścieżki. Przykładem może być sytuacja, w której nauczyciel języka niemieckiego przy realizacji tematu leksykalnego „Jaką prasę czyta młodzież” lub „Twoje ulubione programy TV” zapisuje na marginesie dziennika lekcyjnego, obok tematu symbol „M” lub „EM”. Prawnie jest to potwierdzenie realizacji ścieżki czytelniczej i medialnej, w praktyce trudno dopatrywać się treści pomagających w kształceniu odbiorcy czy nadawcy. Nie o to oczywiście chodziło i nie o to chodzi w realizacji edukacji medialnej”⁵. Również Renata Piotrowska zwraca uwagę na problemy z realizacją treści ścieżek edukacyjnych: „w praktyce ich realizacja nie przebiegała zgodnie z założeniami. Powierzenie tego zadania wszystkim nauczycielom zminimalizowało ich odpowiedzialność. Nawet wyznaczenie koordynatora tych działań, co należało do obowiązków dyrektora szkoły, nie przyniosło oczekiwanych rezultatów.”⁶

Wydaje się, że najbardziej trafnie problem rezygnacji z kształcenia w ramach ścieżek edukacyjnych opisali autorzy *Komentarza do podstawy programowej przedmiotu przyroda w szkole podstawowej*. Napisali oni: „praktyka pokazała, że choć pomysł (...) interdyscyplinarnego uzupełnienia kształcenia przedmiotowego z założenia był dobry, to jednak jego realizacja była kłopotliwa. Trudności przysparzało przede wszystkim koordynowanie wdrażania na terenie szkoły poszczególnych zapisów ścieżek, jak również dokumentowanie realizacji ścieżek w danej klasie w

³ H. Batorowska: *Kultura informacyjna w perspektywie zmian w edukacji*. Warszawa 2009, s. 102.

⁴ D. Bukowska, E. Kłos, P. Kowalczyk, E. Polańska: *Komentarz do podstawy programowej przedmiotu przyroda w szkole podstawowej*. Dokument elektroniczny dostępny w World Wide Web: [dostęp: 17.12.2010 r.]

⁵ M. Maziarz: *Jeszcze nie wszystko stracone. Edukacja medialna w dotychczasowej i nowej podstawie programowej. Próba podsumowania szans i oczekiwań*. [W:] *Edukacja medialna. Nadzieje i rozczarowania*. Pod red. M. Sokołowskiego. Warszawa 2010, s. 72-73.

⁶ R. Piotrowska: *Kompetencje informacyjne uczniów. Analiza porównawcza standardów i programów kształcenia*. Niepublikowana rozprawa doktorska przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. Bogumiły Staniów. Wrocław 2010 r.

trakcie całego etapu edukacyjnego”⁷. W związku z problemami natury organizacyjnej, zdecydowano się na rezygnację z kształcenia w ramach ścieżek edukacyjnych, a treści edukacji czytelniczej i medialnej włączono w zakres nauczania innych przedmiotów, głównie języka polskiego i zajęć komputerowych.

1.1. Elementy edukacji informacyjnej w szkole podstawowej

W pierwszych zdaniach *Podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych* podkreślono, że „kształcenie ogólne w szkole podstawowej tworzy fundament wykształcenia – szkoła łagodnie wprowadza uczniów w świat wiedzy, dbając o ich harmonijny rozwój intelektualny, etyczny, emocjonalny, społeczny i fizyczny”⁸. Jednym z celów kształcenia ogólnego w szkole podstawowej jest kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie, a do najważniejszych umiejętności zdobywanych na I i II etapie edukacyjnym należy: umiejętność posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym także wyszukiwania i korzystania z informacji oraz umiejętność uczenia się jako sposób zaspokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywania swoich zainteresowań i przygotowania do dalszej edukacji. Widać zatem, że twórcy *Podstawy programowej* już we wstępnych słowach podkreślają konieczność kształtowania umiejętności i postaw, które zapewnią pełne i świadome uczestnictwo w społeczeństwie informacyjnym, w tym korzystanie z ICT, również w celach informacyjnych oraz wykształcenie postawy uczenia się przez całe życie.

Obok najważniejszego zadania szkoły podstawowej, którym jest kształtowanie umiejętności posługiwania się językiem polskim, podkreślono, że innym celem jest „przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych, na zajęciach z różnych przedmiotów.”⁹ Wyraźnie podkreślono również rolę biblioteki szkolnej, która dysponując aktualnymi zbiorami tradycyjnymi i multimedialnymi powinna wspierać nauczycieli w realizacji powyższych celów, a nauczyciele bibliotekarze powinni współpracować z innymi dydaktykami w celu wszechstronnego przygotowania uczniów do samokształcenia oraz świadomego wyszukiwania,

⁷ D. Bukowska, E. Kłos, P. Kowalczyk, E. Polańska: *Komentarz do podstawy programowej...op. cit*

⁸ Ministerstwo Edukacji Narodowej: *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych*. Dokument elektroniczny dostępny w World Wide Web: , s. 1

⁹ *Ibidem*, s. 2.

selekcjonowania i wykorzystywania informacji. Twórcy *Podstawy programowej* we wstępie podkreślają też coraz większą rolę środków społecznego przekazu zarówno w życiu społecznym jak i indywidualnym oraz wiążącą się z tym potrzebę – dotyczącą każdego nauczyciela – poświęcania uwagi właśnie edukacji medialnej, warunkującej właściwy odbiór i wykorzystywanie mediów przez uczniów.

Kształceniu realizowanemu na I etapie edukacyjnym towarzyszą konkretne zadania, które powinna spełnić szkoła; dwa z nich dotyczą edukacji informacyjnej:

- zadanie 4., dotyczące kształtowania u dziecka pozytywnego stosunku do nauki oraz rozwijania ciekawości w poznawaniu otaczającego świata i w dążeniu do prawdy,
- zadanie 7., które dotyczy dbałości o to, aby dziecko mogło nabywać wiedzę i umiejętności potrzebne do rozumienia świata, w tym zagwarantowania mu dostępu do różnych źródeł informacji i możliwości korzystania z nich.

Niestety w części *Podstawy programowej*, zawierającej szczegółowe treści nauczania oraz oczekiwane umiejętności uczniów, występuje niewiele elementów związanych z edukacją informacyjną. Zestaw umiejętności nabywanych podczas zajęć komputerowych w 1. klasie szkoły podstawowej, jest bardzo skromny i dotyczy przede wszystkim technicznej umiejętności obsługi komputera w bardzo ograniczonym zakresie. Zapisano tu, że uczeń kończący klasę 1:

- posługuje się komputerem w podstawowym zakresie, czyli uruchamia program za pomocą myszy i klawiatury,
- wie, jak korzystać z komputera nie narażając własnego zdrowia,
- stosuje się do ograniczeń dotyczących korzystania z komputera¹⁰.

Znacznie większym zasobem wiadomości warunkujących efektywne korzystanie z zasobów informacyjnych ma dysponować uczeń kończący 3. klasę. Dzięki uczestnictwu w zajęciach komputerowych uczniowie kończący I etap edukacji powinni:

- sprawnie obsługiwać komputer, w tym posługiwać się myszką i klawiaturą oraz poprawnie nazywać główne elementy zestawu komputerowego,
- posługiwać się wybranymi programami i grami edukacyjnymi,
- wyszukiwać i korzystać z informacji:

¹⁰ *Ibidem*, s. 9.

- przeglądać wybrane przez nauczyciela strony internetowe,
- dostrzegać elementy aktywne na stronie internetowej, nawigować po stronach w określonym zakresie,
- odtwarzać animacje i prezentacje multimedialne,
- tworzyć teksty i rysunki:
 - korzystać z klawiatury,
 - wykonywać rysunki za pomocą wybranego edytora grafiki,
- znać zagrożenia wynikające z korzystania z komputera, Internetu i multimediiów:
 - wiedzieć, że praca przy komputerze męczy wzrok, nadwyręza kręgosłup, ogranicza kontakty społeczne,
 - mieć świadomość niebezpieczeństw wynikających z anonimowości kontaktów i podawania swojego adresu,
 - stosować się do ograniczeń dotyczących korzystania z komputera, Internetu i multimediiów¹¹.

W *Podstawie programowej* kształcenia ogólnego przeznaczonej dla uczestników I etapu edukacji zawarto też kilka elementów związanych z edukacją informacyjną realizowanych podczas innych przedmiotów. Podkreślono, że uczeń kończący zajęcia w zakresie języka mniejszości narodowej po 3. klasie „odbiera wypowiedzi (...) [w tym: – przyp. aut] wyszukuje w treści potrzebne informacje, stara się korzystać ze słowników i encyklopedii”¹². Nie można się jednak oprzeć wrażeniu, że treści związane z edukacją informacyjną na tym etapie edukacji dotyczą głównie zagadnień związanych z kompetencjami informatycznymi pozwalającymi na sprawne korzystanie ze sprzętu komputerowego.

Również II etap edukacji szkolnej nie jest wystarczająco nasycony zadaniami związanymi z kształtowaniem kompetencji informacyjnych. Najwięcej elementów kształcenia w kierunku *information literacy* zawarto w wytycznych dotyczących przedmiotu „Zajęcia komputerowe”, gdzie najważniejsze cele kształcenia to:

¹¹ *Ibidem*, s. 15.

¹² *Ibidem*, s. 17.

1. bezpieczne posługiwanie się komputerem i oprogramowaniem, znajomość zagrożeń związanych z korzystaniem z komputera i IntICT,
2. komunikowanie się za pomocą ICT,
3. wyszukiwanie i wykorzystywanie informacji z różnych źródeł, opracowywanie rysunków, tekstów, animacji, prezentacji i danych liczbowych przy pomocy komputera,
4. rozwiązywanie problemów i podejmowanie decyzji z wykorzystaniem komputera,
5. wykorzystywanie komputera do poszerzania wiedzy i umiejętności oraz rozwijania zainteresowań.

Widać zatem, że choć umiejętność wyszukiwania i wykorzystywania informacji z rozmaitych źródeł jest jednym z podstawowych celów kształcenia w zakresie zajęć komputerowych na II etapie edukacji, to jest ona stawiana na równi z opracowywaniem materiałów graficznych z wykorzystaniem technologii cyfrowych. Aby wykształcić umiejętności wyszukiwania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, uczniowie:

- wyszukują informacje w różnych źródłach (słownikach, encyklopediach, zbiorach bibliotecznych, zasobach internetowych),
- selekcionują, porządkują i gromadzą znalezione informacje,
- wykorzystują informacje w różnych formatach,
- opisują cechy różnych postaci informacji: tekstowej, graficznej, dźwiękowej, audiowizualnej, multimedialnej.

Z kolei by zrealizować zadanie piąte, dotyczące wykorzystywania komputera oraz programów i gier edukacyjnych do poszerzania wiedzy z różnych dziedzin, uczeń „korzysta z zasobów (słowników, encyklopedii, sieci Internet) i programów multimedialnych (w tym programów edukacyjnych) z różnych przedmiotów i dziedzin wiedzy”¹³.

Opisy celów kształcenia oraz treści nauczania dotyczących innych przedmiotów również zawierają pewne elementy edukacji informacyjnej. I tak na przykład jednym z celów kształcenia, realizowanym podczas zajęć z języka polskiego jest odbiór wypowiedzi i zawartych w nim informacji; składa się na to między innymi „umiejętność poszukiwania interesujących go [ucznia –

¹³ *Ibidem*, s. 47.

przyp. aut.] wiadomości, a także ich porządkowania”¹⁴. W ramach tego samego przedmiotu uczeń ma również możliwość rozwoju umiejętności związanych z samokształceniem oraz docieraniem do informacji. Aby to osiągnąć „uczeń korzysta z informacji zawartych w encyklopedii, słowniku ortograficznym, słowniku języka polskiego (małym lub podręcznym), słowniku wyrazów bliskoznacznych.”¹⁵ Z kolei w ramach zajęć „Język obcy nowożytny” uczeń „korzysta ze źródeł informacji w języku obcym (np. encyklopedii, mediów) również za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych”¹⁶. Pewne elementy kształcenia w kierunku *information literacy* można odszukać również wśród celów oraz treści nauczania przedmiotu „Historia i społeczeństwo”. W ramach analizy i interpretacji historycznej, która stanowi II cel nauczania tego przedmiotu, uczeń „pozyskuje informacje z różnych źródeł oraz selekcjonuje je i porządkuje”¹⁷. Z kolei realizując szczegółowe treści nauczania, ma korzystać z różnych źródeł zbierając informacje na tematy dotyczące m.in. działalności Józefa Piłsudskiego, twórców, kompozytorów czy ludzi kultury. Również zajęcia w ramach przedmiotu „Przyroda” mają na celu, obok zaciekawienia światem przyrody i rozwijania umiejętności praktycznego wykorzystania wiedzy przyrodniczej, przygotowanie uczniów do prowadzenia obserwacji, pomiarów i doświadczeń. Aby nabyć tę umiejętność „uczeń korzysta z różnych źródeł informacji (własnych obserwacji, badań, doświadczeń, tekstów, map, tabel, fotografii, filmów), (...) dokumentuje i prezentuje wyniki obserwacji i doświadczeń; stosuje technologie informacyjno-komunikacyjne.”¹⁸

1.2. Elementy edukacji informacyjnej w szkole gimnazjalnej

Kształcenie na III i IV etapie edukacji – a zatem w szkole gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej – jest fundamentem wykształcenia umożliwiającym dalsze zdobywanie rozmaitych kwalifikacji zawodowych oraz późniejsze ich doskonalenie lub modyfikowanie. Etapy te mają otwierać proces kształcenia się przez całe życie. Jednym z podstawowych celów kształcenia ogólnego w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych jest „kształtowanie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie”¹⁹, czyli w społeczeństwie informacyjnym, a do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w tym okresie należy m. in. umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-

¹⁴ *Ibidem*, s. 21.

¹⁵ *Ibidem*, s. 22.

¹⁶ *Ibidem*, s. 26.

¹⁷ *Ibidem*, s. 30.

¹⁸ *Ibidem*, s. 35.

komunikacyjnymi oraz umiejętność wyszukiwania, selekcjonowania i krytycznej analizy informacji²⁰.

W szkole gimnazjalnej, podobnie jak w podstawowej, najwięcej elementów edukacji informacyjnej zawarto w programie przedmiotu informatyka. Cele kształcenia tego przedmiotu to:

1. bezpieczne posługiwanie się komputerem i oprogramowaniem, korzystanie z sieci komputerowej; komunikowanie się za pomocą ICT,
2. wyszukiwanie, gromadzenie i przetwarzanie informacji z różnych źródeł,
3. rozwiązywanie problemów i podejmowanie decyzji z wykorzystaniem komputera,
4. wykorzystywanie komputera do poszerzania wiedzy i umiejętności oraz rozwijania zainteresowań,
5. ocena zagrożeń i ograniczeń korzystania z nowych technologii, docenianie społecznych aspektów rozwoju i zastosowań informatyki.

W ramach 2. zadania, do którego zalicza się wyszukiwanie i wykorzystywanie (gromadzenie, selekcjonowanie, przetwarzanie) informacji z różnych źródeł oraz współtworzenie zasobów w sieci, „uczeń:

- przedstawia typowe sposoby reprezentowania i przetwarzania informacji przez człowieka i komputer;
- posługując się odpowiednimi systemami wyszukiwania, znajduje informacje w internetowych zasobach danych, katalogach, bazach danych;
- pobiera informacje i dokumenty z różnych źródeł, w tym internetowych, ocenia pod względem treści i formy ich przydatność do wykorzystania w realizowanych zadaniach i projektach;
- umieszcza informacje w odpowiednich serwisach internetowych”²¹.

¹⁹ Ministerstwo Edukacji Narodowej: *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego*. Dokument elektroniczny dostępny w World Wide Web: , s. 1

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, s. 183.

Sprawnemu wykorzystywaniu komputera w celach związanych z komunikowaniem ma służyć opanowanie takich umiejętności jak: zakładanie i konfiguracja konta e-mail, udział w dyskusjach na forach internetowych oraz komunikowanie się za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych z członkami grupy pracującej wspólnie nad danym projektem. Wszystkie te czynności mają być wykonywane zgodnie z poszanowaniem zasad tzw. netykiety. Podczas zajęć z informatyki uczniowie mają również opanować umiejętności związane z wykorzystywaniem różnych programów komputerowych, takich jak edytory tekstu i grafiki, arkusze kalkulacyjne, proste programy do budowy baz danych, tworzenia prezentacji multimedialnych oraz budowania stron internetowych. Umiejętności te mają być przydatne w procesach rozwiązywania problemów i podejmowania decyzji, jak również wykorzystywania komputera oraz programów i gier edukacyjnych do poszerzania wiedzy, w tym np. do analizy wyników eksperymentów czy modelowania zjawisk fizycznych, chemicznych lub biologicznych. Twórcy *Podstawy programowej* poświęcili wiele uwagi zagadnieniu szeroko rozumianego bezpieczeństwa w zakresie korzystania z nowych technologii, zarówno jeśli chodzi o zapisywanie wyników pracy, stosowanie programów antywirusowych, korzystanie z sieci lokalnej i Internetu. Poruszono również zagadnienia etyczne i prawne związane z ochroną danych i własności intelektualnej oraz przejawami przestępczości komputerowej.

Stosunkowo wiele elementów edukacji informacyjnej zawarto również w szczegółowym wykazie treści nauczania języka polskiego. Jednym z elementów umiejętności warunkujących prawidłowy odbiór wypowiedzi i wykorzystywania zawartych w nich informacji jest naturalnie czytanie i słuchanie oraz samokształcenie i docieranie do informacji. W ramach rozwoju umiejętności wyboru i wykorzystywania informacji zawartych w rozmaitych wypowiedziach, uczniowie wyszukują w nich pożądane wiadomości, porządkują je oraz uczą się odróżniać informacje dotyczące faktów od opinii. Z kolei, by przygotować młodzież do procesu samokształcenia oraz wykształcić umiejętność docierania do pożądanych informacji, uczniowie samodzielnie wyszukują je w różnych źródłach (książkach, słownikach, prasie, mediach elektronicznych oraz wypowiedziach ustnych), w tym w zbiorach bibliotecznych. Pewne treści edukacji informacyjnej zawarto również wśród umiejętności warunkujących sprawne tworzenie rozmaitych wypowiedzi. Podkreślono tu m. in., że uczeń zna i stosuje formy wypowiedzi charakterystyczne dla komunikowania w nowych mediach, zdaje sobie sprawę z konsekwencji ich używania oraz wie, jak świadomie, odpowiedzialnie i selektywnie korzystać (jako odbiorca i nadawca) z mediów elektronicznych²².

²² *Ibidem*, s. 196.

Zgodnie z założeniami reformy programowej, pewne elementy edukacji informacyjnej można znaleźć w wytycznych dotyczących innych przedmiotów. Stosunkowo dużo elementów kształcenia w zakresie *information literacy* zawarto w wytycznych przedmiotu wiedza o społeczeństwie, w ramach którego uczniowie poznają specyfikę środków masowego przekazu, w tym omawiają ich funkcje i znaczenie w życiu społecznym, wyszukują w mediach masowych informacje na dany temat oraz wskazują różnice pomiędzy poszczególnymi przekazami, jak również odróżniają informacje od komentarzy.

Korespondujące treści nauczania, zogniskowane głównie wokół problematyki korzystania z mediów masowych zawarto w programie przedmiotu wychowanie do życia w rodzinie. Jednym z celów nauczania tego przedmiotu jest wykształcenie w uczniach nawyku „korzystania ze środków przekazu w sposób selektywny, umożliwiający obronę przed ich destrukcyjnym oddziaływaniem”²³. Podczas zajęć przygotowujących do życia w rodzinie uczniowie powinni też rozważać „wpływ spędzania wolnego czasu (w tym korzystania ze środków masowego przekazu) na człowieka”²⁴.

Kolejne elementy edukacji informacyjnej można znaleźć w wytycznych odnoszących się do szeregu innych przedmiotów: historii, geografii czy nawet chemii, w przypadku których chodzi przede wszystkim o przygotowanie młodzieży do korzystania z informacji pochodzących z rozmaitych źródeł. I tak na przykład podczas lekcji historii uczniowie mają wyszukiwać i porównywać informacje z różnych źródeł, formułować na ich podstawie wnioski, a w narracji historycznej dostrzegać różnicę pomiędzy warstwą informacyjną, wyjaśniającą i oceniającą. Z kolei podczas lekcji geografii powinni opanować umiejętność gromadzenia, przetwarzania i prezentowania informacji geograficznych nie tylko korzystając z planów, map, rysunków, wykresów i danych statystycznych, ale również z technologii informacyjno-komunikacyjnych. Wśród celów kształcenia w zakresie biologii również można odnaleźć elementy ściśle związane z edukacją informacyjną, w tym przede wszystkim poszukiwanie, wykorzystywanie i tworzenie informacji dotyczących tematów poruszanych podczas zajęć. Dla realizacji tego celu „uczeń wykorzystuje różnorodne źródła i metody pozyskiwania informacji, w tym technologię informacyjno-komunikacyjną, odczytuje, analizuje, interpretuje i przetwarza informacje tekstowe, graficzne, liczbowe”²⁵. Rozwijanie umiejętności warunkujących poprawne rozumowanie i prowadzenie argumentacji również nosi znamiona *information literacy*, gdyż podkreśla się w tym miejscu, że „uczeń interpretuje informacje i wyjaśnia

²³ *Ibidem*, s, 200.

²⁴ *Ibidem*, s, 201.

²⁵ *Ibidem*, s, 119.

zależności przyczynowo-skutkowe między faktami, formułuje wnioski.²⁶ Pewne, choć już nie tak rozbudowane, elementy edukacji informacyjnej można odszukać wśród wytycznych dotyczących realizacji takich przedmiotów jak fizyka, chemia czy muzyka. Są to głównie zalecenia odnoszące się do umiejętności pozyskiwania, przetwarzania i wykorzystywania, również z wykorzystaniem technologii komputerowych, informacji dziedzinowych pochodzących z rozmaitych źródeł.

1.3. Elementy edukacji informacyjnej w szkole ponadgimnazjalnej (licea ogólnokształcące)

Kształcenie w szkołach ponadgimnazjalnych ma przede wszystkim przygotowywać uczniów do zdobywania kwalifikacji zawodowych, dlatego też większość przedmiotów jest realizowana w dwóch wariantach: na poziomie podstawowym i rozszerzonym. Poziom podstawowy został przewidziany jako obowiązkowy dla wszystkich uczniów, zaś poziom rozszerzony wybierają uczniowie wyraźnie zainteresowani daną tematyką, najczęściej wiążący swoją przyszłość zawodową z pokrewnymi dziedzinami wiedzy.

Analiza Podstawy programowej pozwoliła stwierdzić, że analogicznie, jak w przypadku założeń dotyczących edukacji w szkołach podstawowych i gimnazjalnych, najwięcej elementów edukacji informacyjnej zawarto w wytycznych dotyczących języka polskiego i informatyki.

Podczas lekcji języka polskiego w zakresie podstawowym, który obowiązuje wszystkich, uczniowie realizują zadania związane z rozwojem umiejętności samokształcenia i docierania do informacji. Aby je zdobyć młodzież prowadzi poszukiwania literatury przydatnej do opracowania różnych zagadnień selekcyjując ją według własnych kryteriów, korzysta z księgozbioru bibliotecznego oraz materiałów elektronicznych.

Uczniowie realizujący program rozszerzony, poza wymienionymi wyżej umiejętnościami dodatkowo samodzielnie wybierają do lektury teksty, stosując różne kryteria wyboru oraz adjustują tekst na poziomie linearnym²⁷. Porównują również tekst linearny i hipertekst, który jest rozumiany przez twórców *Podstawy programowej* jako „wypowiedź nieciągła, nielinearna, stanowiąca system powiązanych segmentów tekstowych, łączonych dowolnie przez użytkownika języka w każdorazowym akcie odbioru”²⁸. Poza podstawowymi zadaniami realizowanymi w ramach bloku poświęconemu tworzeniu wypowiedzi, ci którzy zdecydowali się na program rozszerzony, mają też

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ *Ibidem*, s. 12.

²⁸ *Ibidem.*

nauczyć się oceniać własne kompetencje językowe (rozumiane jako poprawność gramatyczną i słownikową) oraz komunikacyjne (stosowność i skuteczność wypowiedzenia się)²⁹.

Jeśli chodzi o treści związane z edukacją informacyjną zawarte w wytycznych dotyczących przedmiotu informatyka, ponownie na plan pierwszy wysuwają się cele nauczania związane z bezpiecznym posługiwaniem się komputerem i oprogramowaniem, komunikowaniem się za pomocą komputera i ICT oraz wyszukiwaniem, gromadzeniem i przetwarzaniem informacji z różnych źródeł. Pozostałe cele kształcenia dotyczą rozwiązywania problemów i podejmowania decyzji z wykorzystaniem komputera i podejścia algorytmicznego, wykorzystywania komputera i gier edukacyjnych do poszerzania wiedzy i rozwijania zainteresowań oraz oceny zagrożeń i ograniczeń wynikających z rozwoju i zastosowań informatyki.

Przygotowanie do wyszukiwania, gromadzenia i przetwarzania informacji polega przede wszystkim na wyszukiwaniu w internetowych bazach danych dokumentów i informacji, ocenie ich przydatności i wiarygodności oraz gromadzeniu ich na potrzeby realizowanych projektów, jak również dobieraniu takich formatów plików, które będą najodpowiedniejsze dla zapisanych w nich informacji. Ponadto uczniowie współtworzą zasoby sieciowe związane z ich zainteresowaniami³⁰. Osoby, które zdecydują się na realizację rozszerzonego programu nauczania informatyki, w ramach realizacji tego celu – poza powyższymi umiejętnościami – projektują relacyjną bazę danych stosując język SQL, tworzą aplikacje bazodanowe oraz opisują mechanizmy związane z bezpieczeństwem danych: szyfrowanie, klucz, certyfikat, zaporę ogniową (firewall)³¹. Pozostałe treści zawarte w programie nauczania informatyki skierowanym do uczniów realizujących ten przedmiot w rozszerzonym zakresie są związane przede wszystkim z programowaniem, stosowaniem algorytmów, pisaniem i uruchamianiem programów komputerowych czy stosowaniem konstrukcji programistycznych w wybranych językach programowania. Widać zatem, że są to przede wszystkim zagadnienia związane z tworzeniem programów komputerowych oraz informatyką jako taką, a nie *information literacy*. Elementy edukacji informacyjnej można też odnaleźć w wytycznych dotyczących nauki bezpiecznego posługiwania się komputerem i oprogramowaniem. Tu centralne miejsce zajmuje nauka korzystania z – jak to określają autorzy *Podstawy programowej* – „podstawowych usług w sieci komputerowej, lokalnej i rozległej, związanych z dostępem do informacji, wymianą informacji i komunikacją, przestrzegania zasad netykiety i norm prawnych,

²⁹ *Ibidem*, s. 14.

³⁰ *Ibidem*, s. 186.

³¹ *Ibidem*, s. 188.

dotyczących bezpiecznego korzystania i ochrony informacji oraz danych w komputerach, w sieciach komputerowych”³².

Pewne elementy edukacji w zakresie *information literacy* można odnaleźć wśród wytycznych innych przedmiotów, realizowanych zarówno na poziomie podstawowym jak i rozszerzonym.

Jednym z nich jest wiedza o kulturze, przedmiot realizowany jedynie w zakresie podstawowym. Pierwszym celem kształcenia w tym zakresie jest odbiór wypowiedzi i wykorzystywanie zawartych w nich informacji. W ramach realizacji tego celu „uczeń odbiera teksty kultury i wykorzystuje informacje w nich zawarte, z uwzględnieniem specyfiki medium, w którym są przekazywane”³³, w tym między innymi samodzielnie wyszukuje informacje na temat kultury w różnych mediach i bibliotekach. Korespondujące treści można również znaleźć w wytycznych przedmiotu historia sztuki, który z kolei jest realizowany jedynie w zakresie rozszerzonym. W ramach realizacji celu związanego z odbiorem wypowiedzi i wykorzystywaniem zawartych w nich informacji, „uczeń samodzielnie dociera do źródeł informacji na temat sztuki i zjawisk artystycznych, zawartych w podręcznikach, encyklopediach i różnych mediach.”³⁴

Kolejne elementy edukacji informacyjnej zawarto wśród wytycznych nauczania wiedzy o społeczeństwie, przedmiocie realizowanym jedynie na poziomie rozszerzonym. Pierwszym z wymienionych celów kształcenia w ramach tego przedmiotu jest wykorzystywanie i tworzenie informacji. W rozwinięciu tego punktu napisano, że „uczeń znajduje i wykorzystuje informacje na temat życia publicznego, krytycznie je analizuje, samodzielnie wyciąga wnioski.”³⁵. Dodatkowo podczas zajęć poświęconych środkom masowego przekazu uczniowie krytycznie analizują przekazy medialne oraz oceniają zasoby Internetu z punktu widzenia rzetelności i wiarygodności informacyjnej³⁶.

Pokrewne treści nauczania zawarto w wytycznych takich przedmiotów jak geografia, biologia i chemia. I tak, jednym z celów nauczania geografii w zakresie rozszerzonym jest „pozyskiwanie, przetwarzanie oraz prezentowanie informacji na podstawie różnych źródeł

³² *Ibidem*, s. 186.

³³ *Ibidem*, s. 38.

³⁴ *Ibidem*, s. 47.

³⁵ *Ibidem*, s. 89.

³⁶ *Ibidem*, s. 93.

informacji geograficznej, w tym również technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz Geograficznych Systemów Informacyjnych (GIS)³⁷. Aby osiągnąć ten cel „uczeń zdobywa informacje oraz rozwija i doskonali umiejętności geograficzne, wykorzystując wszystkie dostępne (w tym najnowsze) źródła informacji, pomiary i obserwacje bezpośrednie; potrafi selekcjonować i przetwarzać informacje do prezentacji wybranych zagadnień”³⁸.

Podczas lekcji biologii, zarówno na poziomie podstawowym jak i rozszerzonym, uczniowie mają opanować umiejętności poszukiwania, wykorzystania i tworzenia informacji oraz rozumowania i argumentacji. Na poziomie podstawowym „uczeń odbiera, analizuje i ocenia informacje pochodzące z różnych źródeł, ze szczególnym uwzględnieniem prasy, mediów i Internetu”³⁹, podczas gdy na poziomie rozszerzonym „odczytuje, selekcjonuje, porównuje i przetwarza informacje pozyskane z różnych źródeł, w tym za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych” *Ibidem*, s. 129.⁴⁰ W ramach kształtowania umiejętności rozumowania i argumentacji, uczniowie realizujący podstawowy program biologii interpretują informacje i wyjaśniają związki przyczynowo-skutkowe między faktami, na poziomie rozszerzonym zaś dodatkowo objaśniają, komentują i odnoszą się krytycznie do przedstawionych informacji, oddzielają fakty od opinii oraz wyjaśniają zależności przyczynowo-skutkowe.

Podobne treści nauczania zawarto wśród wytycznych kształcenia w zakresie chemii na poziomie rozszerzonym. Tu uczniowie powinni biegły wykorzystywać nowoczesne technologie informatyczne do pozyskiwania, przetwarzania, tworzenia i prezentowania informacji oraz korzystać ze źródłowych tekstów chemicznych. Ciekawe, że w tym właśnie miejscu twórcy *Podstawy programowej* podkreślili, że „uczeń krytycznie odnosi się do pozyskiwanych informacji”⁴¹.

³⁷ *Ibidem*, s. 113.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*, s. 127.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 129.

⁴¹ *Ibidem*, s. 152.

2. Próba oceny polskiego systemu kształcenia w zakresie information literacy

Zamieszczona poniżej tabela nr 1 najpełniej obrazuje, które treści kształcenia w zakresie *information literacy* zawarto w *Podstawach programowych* obowiązujących od 1 września 2009 r. Widać zatem wyraźnie, że całkowicie pominięto problem określania i formułowania potrzeby informacyjnej, będący „punktem wyjścia” do dalszych działań. To, co jednak należy docenić to fakt, że w dokumentach tych znalazły się zapisy odnoszące się do wszystkich elementów realizacji procesu informacyjnego, najważniejszego w perspektywie rozważań prowadzonych w niniejszej pracy. Wyraźna jest też obecność treści kształcenia warunkujących funkcjonowanie w poszczególnych obszarach kultury informacyjnej, czyli rozwój kompetencji medialnych, czytelniczych lub komunikacyjnych. Treści dotyczące kulturowego aspektu *information literacy* zostały nieco zmarginalizowane i – choć nie stanowi to przedmiotu rozważań prowadzonych w niniejszej pracy – wydaje się, że powinny zostać uzupełnione. Jedyna wątpliwość dotycząca obecności treści związanych z edukacją informacyjną wynika z faktu, że zagadnienia te, jak wykazano w powyższej analizie, są w znacznym stopniu rozproszone, co może prowadzić do problemów organizacyjnych analogicznych do tych, które miały miejsce w przypadku organizacji kształcenia w ramach ścieżek edukacyjnych.

Treści korespondujące z koncepcją <i>information literacy</i>	Szkoła podstawowa	Gimnazjum	Szkoła średnia
A. związane z realizacją procesu informacyjnego			
1. Określanie i formułowanie potrzeby informacyjnej			
2. Selekcja źródeł informacji			
a. tradycyjnych	X	X	X
b. elektronicznych	X	X	X
3. Strategia wyszukiwania informacji			
a. tradycyjnych	X	X	X
b. elektronicznych	X	X	X
4. Selekcja i gromadzenie informacji			
a. tradycyjnych	X	X	X
b. elektronicznych	X	X	X
5. Ocena jakości zgromadzonych informacji			
a. tradycyjnych		X	X
b. elektronicznych		X	X
6. Opracowanie zgromadzonych informacji			
a. tradycyjnych		X	X

b. elektronicznych		X	X
7. Wykorzystanie zgromadzonych informacji			
a. tradycyjnych	X	X	X
b. elektronicznych	X	X	X
8. Udostępnianie przetworzonych informacji (wiedzy)			
a. tradycyjnych	X	X	X
b. elektronicznych		X	X
B. związane z funkcjonowaniem w różnych obszarach kultury informacyjnej			
9. Rozwój umiejętności samokształceniowych	X	X	X
10. Rozwój kompetencji medialnych		X	X
11. Rozwój kompetencji komunikacyjnych		X	X
12. Rozwój kompetencji czytelniczych		X	X
13. Rozwój umiejętności technicznych (zastosowania narzędzi informatycznych)			
a. tradycyjnych	X		X
b. elektronicznych	X	X	X
C. dotyczące aspektu kulturowego <i>information literacy</i>			
14. Rozwój świadomości informacyjnej			
15. Budowanie systemu wartości i wychowanie zgodne z etyką korzystania z informacji		X	
16. Kształtowanie pozytywnych postaw wobec informacji	X		
17. Kultura osobista użytkowników informacji		X	

Tabela 1: Treści korespondujące z koncepcją *information literacy* w polskim systemie kształcenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie: H. Batorowska: *Kultura informacyjna w perspektywie zmian w edukacji*. Warszawa 2009, MEN: *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych*, 2009, MEN: *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego*, 2009.

Analiza treści nauczania zawartych w *Podstawie programowej kształcenia ogólnego* pozwala stwierdzić, że w polskim systemie kształcenia, od początku szkoły podstawowej aż do końca szkoły ponadgimnazjalnej, występują elementy edukacji informacyjnej. Wszystkie one w znacznym stopniu korespondują z koncepcją kształtowania kompetencji informacyjnych, jako kluczowych umiejętności warunkujących proces uczenia się przez całe życie oraz uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym. Wątpliwości budzi natomiast nadmierne rozproszenie treści kształcenia w tym zakresie. Takie podejście prowadzić może do dezorientacji uczniów i braku postrzegania kształcenia w zakresie *information literacy* jako ważnego i spójnego wewnątrznie zespołu treści.

Nową *Podstawę programową* pozytywnie oceniła Renata Piotrowska, która porównała ilość elementów edukacji informacyjnej w „starej” i „nowej” *Podstawie*. „Z punktu widzenia liczby treści sugerujących uwzględnienie kształcenia kompetencji informacyjnych podczas realizacji zajęć z poszczególnych przedmiotów, nową podstawę programową należałoby oceniać znacznie lepiej niż poprzednią. (...) Predyspozycje informacyjne, przedstawiane jako umiejętność uczenia się, zostały włączone do grona kluczowych kompetencji społeczeństwa opartego na wiedzy. Niewątpliwie był to jeden z powodów wyeksponowania potrzeby kształcenia ich w nowych podstawach programowych. Dokonano tego już na poziomie definiowania najważniejszych zdolności zdobywanych przez uczniów w trakcie nauki w danej szkole. Cele kształcenia, zadania szkoły i nauczycieli również zostały zdominowane przez konieczność przygotowania uczniów do życia w świecie, w którym informacja i postęp technologiczny stanowią najwyższe wartości”⁴².

Na szczególne podkreślenie oraz pozytywną ocenę zasługuje fakt, że twórcy reformy programowej wprowadzili wiele zapisów wyraźnie korespondujących z *information literacy*. W wytycznych położono szczególny nacisk na umiejętność wykorzystywania informacji dostępnych w rozmaitych źródłach informacji (zwłaszcza na IV etapie edukacyjnym) oraz przygotowania do procesu uczenia się przez całe życie. Stosunkowo dużo uwagi poświęcono też zagadnieniom związanym z korzystaniem z Internetu – komunikowania się za jego pośrednictwem, wykorzystywaniem oraz współtworzeniem zasobów sieciowych. Pozytywnie należy również ocenić wyraźne naświetlenie zagadnień związanych z zachowaniem szeroko rozumianego bezpieczeństwa – zarówno w sferze kontaktów za pośrednictwem Internetu, jak i bezpieczeństwa zapisanych wyników pracy, w tym profilaktyki antywirusowej. Aspekt bezpieczeństwa został podniesiony zarówno w wymiarach przestrzegania prawa autorskiego, zasad netykiety a także unikania niepożądanych, anonimowych kontaktów. Cenne jest również kształtowanie kompetencji informacyjnych uczniów w dwóch wymiarach: jako odbiorców treści dostępnych w mediach i Internecie oraz jako ich twórców (choć aspekt ten, jak się wydaje nie został należycie wyeksponowany).

To, czego wyraźnie brakuje w *Podstawach programowych* to zagadnienia związane z weryfikacją i ewaluacją informacji. Co prawda wśród szczegółowych wymagań dotyczących treści kształcenia realizowanych w ramach różnych przedmiotów pojawiają się hasła związane z potrzebą przekazania młodzieży tychże umiejętności, jednak propozycje te są zbyt ogólne. Ponadto zadania związane z krytyczną oceną informacji lub komunikatów medialnych zawarte w wytycznych rozmaitych przedmiotów mają raczej charakter jednostkowych „napomknięć” i nie stanowią spójnego zespołu treści nauczania.

⁴²R. Piotrowska: *Kompetencje informacyjne uczniów...*, s. 245-246.

Kolejna wątpliwość jest związana ze sposobem opisanie treści nauczania poszczególnych przedmiotów, potrzebnego zarówno nauczycielom, jak i uczniom i ich rodzicom. Choć we wstępnych słowach dokumentów objętych analizą podkreślona została istotna rola szkoły w przygotowaniu do życia w społeczeństwie informacyjnym oraz korzystania z nowych mediów, treści te – w porównaniu z innymi przedmiotami – potraktowano marginalnie. Doskonałym przykładem, który w pełni obrazuje powyższy wniosek jest porównanie szczegółowego spisu treści nauczania w szkole gimnazjalnej takich przedmiotów jak informatyka” i historia. Już sama analiza objętości treści nauczania prowadzi do konstatacji, iż edukacja informatyczna – nie wspominając o informacyjnej – została potraktowana w sposób powierzchowny. Lista umiejętności w zakresie edukacji historycznej, jakie musi opanować uczeń kończący III etap edukacyjny jest długa i szczegółowa – zawarto w niej szereg dat, terminów i pojęć z zakresu historii różnych okresów, wyszczególniono jednostkowe zagadnienia tak obszernie, że zajęły ponad 7 stron druku. Tymczasem wymagania odnoszące się do przedmiotu informatyka (w ramach którego realizowana jest znaczna część zagadnień związanych z edukacją informacyjną) zawarto na niecałych 3 stronach.

Zbyt dużo uwagi – zwłaszcza na początkowych etapach edukacji – poświęcono natomiast rozwojowi kompetencji informatycznych uczniów. Wątpliwość budzi zapisanie w *Podstawie programowej* konieczności przekazania uczniowi I etapu edukacyjnego wiedzy na temat obsługi myszki i klawiatury, zwłaszcza w kontekście szybkiego upowszechniania się urządzeń, które ich nie wymagają (komputery przenośne, tablety, urządzenia wyposażone w ekrany dotykowe). Podobne zastrzeżenia budzi koncepcja przekazywania wiadomości dotyczących budowy komputera – ulegają one tak szybkiemu przedawnieniu, że w ogóle nie powinny być zawarte w programach kształcenia. Podobne uwagi przedstawiła w swoim opracowaniu Justyna Osiecka-Chojnacka, która odwołując się do publikacji innych autorów podkreśla, że nowa podstawa programowa stała się przedmiotem krytyki osób zaangażowanych w nowoczesne informatyzowanie oświaty. Autorka przywołuje m. in. opracowanie S. Furgoła i L. Chojnackiego [cycaty z tego tekstu zapisano kursywą – przyp. aut.], którzy podkreślili, że „*nowa Podstawa programowa w zakresie edukacji wczesnoszkolnej została opracowana z (odchodzącego w przeszłość) punktu widzenia cyfrowego imigranta i dla instrukcjonalnego dydaktyka, bez refleksji nad obiektywnymi trendami. W uzasadnieniu tej opinii autorzy wskazują, że w myśl podstawy uczeń po 3. klasie, czyli ośmiolatek kończący nauczanie zintegrowane, powinien umieć posługiwać się myszką i klawiaturą. (...) Umiejętność posługiwania się myszką to w istocie umiejętność porównywalna do przekładania kartek książki, w dodatku w związku z nowymi zjawiskami technologicznymi raczej w niedalekiej przyszłości niepotrzebna, niedługo bowiem użytkownicy komputerów będą posługiwać się nie myszką, ale *padami, głaszczkami, dotykowymi ekranami etc, o których Podstawa wcale nie wspomina.*”⁴³ Podobne*

⁴³ J. Osiecka-Chojnacka: *E-szkola*. [W:] BAS

poglądy można znaleźć w tekście Iwony Morawskiej, która omawiając strategię kształcenia medialnego we współczesnej szkole, podkreśla, że „główny cel kształcenia medialnego bywa często sprowadzany do obsługi aparatury audiowizualnej i biegłości w posługiwaniu się komputerem, co stanowi duże uproszczenie, gdyż pomija sferę związaną z etycznym, aksjologicznym, formacyjnym i komunikacyjnym wymiarem nowych technologii.⁴⁴

Jednoznaczna ocena nowej *Podstawy programowej* jest zatem trudna. Z jednej bowiem strony należy uwypuklić zasługujące na pozytywną ocenę zapisy dotyczące konieczności wykształcenia umiejętności uczenia się przez całe życie, korzystania z informacji oraz aktywnego funkcjonowania w społeczeństwie informacyjnym. Z drugiej jednak strony zaskakuje rozproszenie treści dotyczących edukacji informacyjnej, ujmowanie ich w sposób powierzchowny i lapidarny oraz nadmierna koncentracja na zagadnieniach „sprzętowych” i rozwijaniu kompetencji informatycznych uczniów.

⁴⁴ I. Morawska: *Strategie kształcenia medialnego we współczesnej szkole*. [W:] *Komunikowanie (się) w mediach elektronicznych. Język, edukacja, semiotyka. Monografia*. Red. Nauk. M. Filiciak, G. Ptaszek. Warszawa 2009, s. 173.

Bibliografia

- Batorowska, H.: *Kultura informacyjna w perspektywie zmian w edukacji*. Warszawa 2009.
- Brzezińska, D.: *Projekt reformy programowej. Próbowaliśmy to zmienić*. „Biblioteka w szkole” 2008 nr 9, s. 5-8.
- Bukowska, D., Kłos, E., Kowalczyk, P., Polańska, E.: *Komentarz do podstawy programowej przedmiotu przyroda w szkole podstawowej*. Dokument elektroniczny dostępny w World Wide Web: http://www.lochowo.cominfo.pl/obrazy/nauczyciele/reforma_tom_5.pdf [dostęp: 17.12.2010 r.]
- Maziarz, M.: *Jeszcze nie wszystko stracone. Edukacja medialna w dotychczasowej i nowej podstawie programowej. Próba podsumowania szans i oczekiwań*. [W:] *Edukacja medialna. Nadzieje i rozczarowania*. Pod red. M. Sokołowskiego. Warszawa 2010, s. 68-81.
- Ministerstwo Edukacji Narodowej: *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych*. Dokument elektroniczny dostępny w World Wide Web: WWW.reformaprogramowa.men.gov.pl
- Ministerstwo Edukacji Narodowej: *Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, których ukończenie umożliwia uzyskanie świadectwa dojrzałości po zdaniu egzaminu maturalnego*. Dokument elektroniczny dostępny w World Wide Web: WWW.reformaprogramowa.men.gov.pl
- Morawska, I.: *Strategie kształcenia medialnego we współczesnej szkole*. [W:] *Komunikowanie (się) w mediach elektronicznych. Język, edukacja, semiotyka. Monografia*. Red. Nauk. M. Filiciak, G. Ptaszek. Warszawa 2009, s. 173.
- Osiecka-Chojnacka, J.: *E-szkoła*. [W:] BAS
- Piotrowska, R.: *Kompetencje informacyjne uczniów. Analiza porównawcza standardów i programów kształcenia*. Niepublikowana rozprawa doktorska przygotowana pod kierunkiem prof. dr hab. Bogumiły Staniów. Wrocław 2010 r.